

1. Svarstymai apie kalbos mokymąsi

Tiek mokiniai, tiek mokytojai turi savo nuomonę ar įsivaizdavimą, koks turėtų būti mokymas ir mokymasis. Šio požiūrio mokiniai dažnai neišsako atvirai, tačiau jie tikisi, kad mokytojams jis yra savaime suprantamas. Toks požiūris susiformuoja iš mokymosi bei mokymosi nuo vaikystės patirčių. Mes visi pritariame tai mokymosi patirčiai, kuri yra mūsų bendro socialinio-kultūrinio konteksto dalis. Tačiau tik tuomet, kai mes mokomės pagal skirtingas metodologijas, turime galimybę palyginti ir įvertinti mūsų turimą mokymosi patirtį.

Pradedantieji mokytojai remiasi klasikiniais pedagogikos principais ir praktika, jie juos taiko savo tiesioginiame darbe. Retai pasitaiko tokios situacijos, kai mokytojai ir mokiniai kvestionuoja savo vaidmenis. Nepaisant pastangų skatinti mokinių lavinimą, jų nepriklausomybę ir netgi savarankišką mokymąsi, daugiausia sprendimų klasėje yra priimami mokytojo. Šie teiginiai – tai nėra kritika. Jie paprasčiausiai remiasi keliais tyrimais ir atspindi realią situaciją. Šie teiginiai netgi nekelia nuostabos. Tradiciniai mokymosi metodai visiems susijusiems suteikia saugumą. Tačiau įdomiausią mokymo aplinką gali sukurti tie mokytojai, kurie turi įvairiausių žinių ir įgūdžių, kuriuos gali atitinkamai pritaikyti prie konkretaus individo, konkrečios grupės ir konteksto.

Kalbos mokymąsi gana sudėtinga įvertinti kokybiniais parametrais. Kalba nėra žinių ar faktų rinkinys, kurį galima išmokyti ir mechanškai atkartoti per įskaitą ar egzaminą. Tai – įgimtas žmogiškas gebėjimas komunikuoti. Būtent todėl jis yra organiškasis. Kalba nuolat auga ir vystosi tinkamoje jai erdvėje, traukiasi nepalankiose situacijose, be to, tam tikroje situacijoje ji gali būti paveikta emocinių faktorių. Galime išmatuoti įvairius gebėjimo lygius, tačiau kiekvienas kalbos naudojimo atvejis bus skirtingas nuo visų kitų likusiųjų. Mokėjimas kalbėti yra labiausiai pastebimas, tačiau tuo pačiu ir labiausiai paveikiamas bei trapus kalbos mokėjimo tipas. Savame draugų rate mes galime reikšti mintis, ir todėl atrodyti apsiskaitę ir susikaukę. Tačiau ar tokie mes išliekame, kai stovime prieš auditoriją? Arba, kai dalyvaujame pokalbyje dėl darbo? Kai liudijame teisme? Kai jaučiamės prastai, esame pavargę ar nuliūdę? Visi šie žmogiškieji faktoriai neabejotinai veikia mūsų gebėjimą kalbėti netgi savo gimtąja kalba. Šie

faktoriai taip pat veikia ir kalbėjimą užsienio kalba.

Taigi, ką galėtume nuveikti šioje srityje? Svarbiausia nepamiršti mokymo tikslų ir uždavinių. Kodėl žmonės mokosi užsienio kalbų? Dažniausiai žmonės mokosi užsienio kalbos dėl šių priežasčių:

- darbas;
- laisvalaikis;
- socialinė integracija;
- akademiniai tikslai.

Europos jaunimo darbo kontekste visos aukščiau išvardytos priežastys yra aktualios, tačiau tikriausiai mažiausiai dėmesio yra skiriama mokymuisi siekiant akademinį tikslą.

Galime daryti prielaidą, jog dauguma kvalifikuotų kalbų mokymo specialistų pradėjo mokyti dar nebūdami ekspertais. Būdami užsienyje jie buvo paprašyti *pamokyti* jų gimtosios kalbos, jie pamokė – ir jiems patiko! Tai gali nutikti įvairiose aplinkose – atostogaujant, bare, diskotekoje – bet kur! Jų tiesiog paklausė: „O kaip Jūsų kalba šis žodis?“ Arba: „Kaip Jūsų vardas skamba Jūsų kalba?“ Arba: „Ką reiškia šis posakis...?“ Kai kurios geriausios mokymo ir mokymosi pamokos vyko būtent tokiomis neformaliomis aplinkybėmis.

Dar vienas neformalaus mokymosi kontekstas – tai jaunimo darbuotojų mokymasis arba kitų jaunimo darbuotojų rengimas tarptautiniam darbui, arba situacijos, kuriose vykdant vietinius projektus jaunimui būtinas ir užsienio kalbos mokėjimas.

Be jau minėtų mokymosi aspektų, visuomet gali iškilti situacijos, kai mokytojo paprasčiausiai nebus netoliese, tad mokymas ir mokymasis vyks natūraliau. Rekomenduojame, esant galimybėms, mokyti savo gimtosios kalbos to norinčius motyvuotus „mokinius“. Šio T-kit'o tikslas yra suteikti tokiems „nemokytajams“ žinių ir „įrankių“ pasiekti geriausių rezultatų.

Čia norėtume pateikti pavyzdį naujos trišalės mokymosi programos, kurioje dalyvauja Švedija, Italija ir Jungtinė Karalystė. Ši programa Jungtinėje Karalystėje vadinasi „Darbas užsienyje“ (*Work Away*), Švedijoje ir Italijoje – „Kliūčių įveikimas“ (*Breaking Barriers*). Pro-

jektą Jungtinėje karalystėje vykdo Princeso Fondo (*The Prince's Trust*), labdaringos organizacijos, kurią 1976 m. įsteigė Princas Čarlzas, pareigūnai. Ši organizacija siekia padėti su sunkumais susiduriančiam jaunimui, kurie vykdė nusikaltimus, vartojo narkotikus ar bendravo su netinkamais žmonėmis ir pan. Šis projektas yra skirtas 18–24 m. „rizikos grupės jaunimui, kurie neturi pastovaus darbo“. Projekto dalyvių suranda organizacijos atstovai, jie juos moko (dažniausiai mokymas vyksta vietoje, jis trunka vieną savaitę prieš išvykstant į užsienį); nuvykę į užsienio valstybę jaunuoliai dvi savaites mokosi, o vėliau dirba ir galiausiai – grįžta namo įgiję vertingų darbinių įgūdžių. Tai įdomus pilotinis projektas (1999–2000 m.), kuris šiuo metu yra parodomasis.

Edwards kalbų mokykla (*Edwards Language School*) yra mokymo partneris Didžiojoje Britanijoje. Joje mokosi jaunimas iš Didžiosios Britanijos prieš išvykdamas į užsienį bei jaunimas iš Italijos ir Švedijos, kai jie atvyksta dirbti į Didžiąją Britaniją.

Prieš išvykdamas į užsienį, jaunuoliai mokomi gyvenimo ir darbo užsienyje ypatumų, jiems suteikiamos tarpkultūrinės žinios, be to, jie mokosi atitinkamos užsienio kalbos.

Kalbos mokytojai šiame projekte yra maždaug 25 m. „nemokytojai“, kuriems jų mokoma kalba yra gimtoji. Šiuos „informatorius“ moko profesionalūs ir kvalifikuoti kalbų mokytojai. Jie taip pat paruošia keturių paskaitų planus, kurie apima „Kelio etapo“* lygį. Kartu jie sudaro planus atsižvelgiant į laiką bei aptaria visus aspektus. Projekto metu buvo pastebėta, jog mokiniai patys buvo linkę organizuoti pamokas taip, kaip jos vyksta mokykloje, nors aplinka, kurioje vyko pamokos, buvo nepažįstama, o mokyklos klases. Kiekvienas mokinys gavo po segtuvą. Dauguma stropiai į juos užsirašinėjo kaip tikri mokiniai. Mokiniai patys „užsakė“ ir gavo tos kalbos, kuri jiems buvo naudinga, įgūdžių. Niekas nevēluodavo į pamokas, lankomumas buvo nepriekaištingas.

Kadangi mokymas vyko netoli mokinių namų, „informatoriai“ laisvalaikį leisdavo kartu su mokiniais, taigi mokymas nenutrūkdavo ir po pamokų. Nors mokymas prieš išvykstant į užsienį trukdavo tik penkias šešias dienas, galime daryti išvadą, kad tai buvo puikus ne tik kalbos mokymosi neformaliame kontekste

pavyzdys. Didžiausias dėmesys buvo skiriamas mokinių poreikiams ir pomėgiams, *mokytojai* nebuvo valdingi, todėl klasėje visai nebuvo juntama baimė, kuri yra labiausiai nepageidautina emocija mokymosi metu.

Organizuojant mokymą, kuriame mokytojo vaidmenį atlieka neprofesionalūs mokytojai, svarbu atitinkamai iš anksto paruošti šiuos „informatorius“, parengti užduotis, mokymo planus, funkcinį užduočių pavyzdžių bei numatyti mokymo proceso monitoringo mechanizmą.

Tikimės, kad daug „informatorių“ ir mokytojų šiame leidinyje ras tai, kas jiems gali praversti mokant savo gimtosios kalbos neformaliame kontekste. Skyrelyje 1.2. „Mokytojų ir mokinių vaidmenys“ rasite daugiau informacijos apie tai.

1.1. Kalbos mokymasis ir mokymas

Modernių kalbų mokymosi pagrindai

Modernių kalbų mokymasis ir mokymas prasidėjo ir vystėsi XX amžiuje. Tuomet suaktyvėjo keliai žemės, oro, jūros transportu. Daug žmonių pradžioje iš Europos ir Šiaurės Amerikos, o vėliau ir iš viso pasaulio galėjo naudotis šių transporto rūšių teikiama malonumais. Kelionės į užsienį tapo ne tik religinių piligrimų ar misionierių, bebaimių nuotykių ieškotojų ar užkariautojų, turtuolių ar tų, kurie keliaudavo su tarnų eskortu užsiėmimas. Palaipsniui kelionės į užsienį tapo prieinamos daugumai žmonių išsivysčiusiose valstybėse. Be to, elektros atradimas bei bevielių komunikacijų išradimas suteikė žmonėms galimybę bendrauti tarpusavyje, nepaisant to, kur jie dirbo ar gyveno.

Ankstesniais amžiais vienintelės užsienio kalbos, kurias studijavo tik ta nedidelė gyventojų dalis, kurie turėjo galimybę mokytis, buvo klasikinės kalbos – lotynų ir graikų. Vėliau žmonės ėmė mokytis ir prancūzų kalbos, kuri tapo aukštuomenės kalba Rusijoje ir Anglijoje. Aukštuomenė samdydavo šia kalba kalbančias aukles ir mokytojus, kurie mokydavo jų namuose. XX a. Europoje vyko du pasauliniai karai. Be to, o galbūt dėl to, vyko kiti sociologiniai reiškiniai. Moterys gavo daugiau teisių, jos galėjo mokytis, įgijo teisę balsuoti.

* „Kelio etapas“ – dar kitaip „Slenksčio lygis“, „Pranašumo lygis“, tai bendravimo įgūdžių pasirinkta užsienio kalba rinkinys, kuris yra nustatytas Europos Tarybos Modernių kalbų projekte. Tai – bendrieji komunikavimo įgūdžiai.

Žmonės suvokė gyvenimo taikoje, o ne barbariško teritorijų užkariavimo svarbą. Šimtmečio pabaigoje daugelyje Europos valstybių išgalėjo demokratija.

Dauguma žmonių įgijo teisę į pagrindinį išsilavinimą. Pagerėjo darbo sąlygos, neturtingieji, ligoniai ir kiti socialiai remtini žmonės įgijo teises į socialinę paramą. Antroje šimtmečio pusėje tapo įprasta, jog daug žmonių keliauja darbo ar asmeniniais reikalais. Išaugo vidutinis gyvenimo amžius. Todėl šiuo metu net pagyvenę žmonės galėjo keliauti, kas anksčiau jiems buvo neįmanoma.

Tad šiame socialinių, politinių ir ekonominių pasikeitimų kontekste švietimo politika buvo vykdoma taip, jog modernios kalbos taptų mokymo programų dalimi. Toliau nagrinėsime, kaip vyko perėjimas nuo klasikinių (mirusių) kalbų (kurių mokėjimas iki tol atverdavo duris į aukštąjį mokslą) mokymo ir mokymosi mokyklose prie modernių (*gyvų*) kalbų.

Gramatikos vertimo metodas

XVI a. Europoje buvo įkurtos gramatikos mokyklos, kuriose mokinius mokydavo lotynų k. gramatikos taisyklių, linksniavimo ir asmenavimo, vertimo, šabloninių sakinių rašymo. Šių dalykų juos mokydavo lotynų ir jų gimtąją kalbą. Dažnai mokiniai skaitydavo dialogus. Po to, kai mokiniai įgydavo kalbos pagrindus, juos mokydavo sudėtingesnės gramatikos bei retorikos meno. Tuometinių mokytojų manymu, disciplina yra būtina mentalinė gimnastika, kuri yra esminis dalykas siekiant aukštojo išsilavinimo. Taigi nenuostabu, jog, kai Europos mokyklose nuo 18 a. buvo pradėta mokyti modernių kalbų, mokymo procese buvo naudojami tie patys mokymo ir mokymosi metodai.

Šis tradicinis „gramatikos vertimo“ mokant modernių kalbų metodas buvo vienintelis naudojamas Europos mokyklose XX a. Ir šiuo metu dauguma mokyklų visame pasaulyje naudoja šį daugiau ar mažiau modifikuotą metodą. Reikia pažymėti, jog šis metodas yra tinkamas mokantis kalbos skaityti literatūrą užsienio kalba, kai šie tekstai turi būti aptariami gimtąja kalba. Mirusių kalbų mokymuisi nereikėjo kalbėjimo, tuo tarpu modernių kalbų mokėjimas apėmė ir kalbėjimą. Mokomi senuoju metodu, mokiniai įgydavo pasirinktos kalbos sintaksės ir retorikos žinių ir iki XX a. beveik nekalbėjo ja. Tuo metu svarbiausias dėmesys buvo skiriamas skaitymui ir rašymui, tuo tarpu klausymas ir kalbėjimas buvo beveik propaguojami. Šio

metodo kritikai teigia, jog taip mokomi mokiniai įgydavo žinių *apie* kalbą, tačiau pačios kalbos neišmokdavo. Kitaip tariant, čia mes vėl susiduriame su teorijos ir praktikos problema.

Tiesioginis metodas

Šis metodas buvo padėtas taikyti maždaug XIX a. pabaigoje–XX a. pradžioje. Pagrindinė jo teorija susiformavo kaip prancūzų ir vokiečių lingvistų Reformatorių judėjimo XVIII a. viduryje rezultatas. Metodas taip pat yra žinomas „Natūralaus metodo“ pavadinimu. Jo esmė yra ta, jog turi būti naudojama tik ta kalba, kurios yra mokomasi, mokytojas turi kalbėti lėtai ir aiškiai, mokymas buvo suprantamas kaip keturių aspektų – klausymo, kalbėjimo, skaitymo ir rašymo derinys, kalbą pirmiausia reikėjo išgirsti, tik vėliau pamatyti ją užrašomus žodžius, mokiniai buvo supažindinami su gramatikos taisyklėmis tik po to, kai atlikdavo pratimus, kuriuose jos būdavo taikomos, buvo vengiama vertimo.

Šis metodas taip pat yra plačiai naudojamas ir dabar. Žymiausia jį naudojanti mokykla yra pasaulinė Berlitz mokykla. Šio metodo kritikai teigia, jog jis yra per daug varžantis, nuobodus ir mokytojams ir mokiniams, ir yra tinkamas tik tiems mokiniams, kurių mokymosi stilius tiksliai atitinka jį. Šiuo metodu nepropaguojama kaita, variacijos, kas yra natūralus kalbinis reiškiny.

Situacinis metodas

Šiame metode iš dalis naudojami tiesioginio metodo principai. Iš tiesų, situacinis metodas išaugo kaip tiesioginio metodo atšaka. Remiantis šiuo metodu, kalbos yra mokoma tam tikrose situacijose, t. y. *stotyje, restorane* ir t. t. Naujų žodžių yra išmokstama kartojant sakinius žodžiu. Tam tikroje situacijoje naudojami žodžiai yra mokomi, o vėliau jų ieškojimas – tikrinamas. Šiuo metu kai kuriose vidurinių mokyklų vadovėliuose vis dar galėtume surasti užuominų į šį metodą. Pagrindinis šio metodo elementas – tai PPP metodologija (angl. „*Presentation, Practice, Production*“ – prezentacija, praktika, gamyba). Mokytojas pristato naujus kalbos dalykus, mokiniai juos išbando, mokytojas įvertina, pavyzdžiui, mechanškai kartodami, o vėliau seka taip vadinama „laisvoji gamyba“, kai mokiniai patys konstruoja savo sakinius pagal jų ką tik išminktą modelį. Šį metodą dažniausiai taiko modernių kalbų mokytojai ir mokiniai.

Audiolingvistinis metodas

Šis metodas kariniais tikslais buvo sukurtas JAV Antrojo pasaulinio karo metais. Metodo esmė yra ta, jog mokinys išklauso įrašyto dialogo ir atsakinėja į jam užduodamus klausimus. Pradinis šio metodo tikslas buvo išmokyti žvalgybininkus apsimesti, kad ta kalba, kuria jie kalba, jiems yra gimtoji. Jie privalėjo apsimesti prieš karininkais, ir išsiskverbti į jų tarpą. To meto karininkams padėdavo „informatoriai“, kuriems jų mokoma kalba buvo gimtoji, bei kalbos *treneriai*, kurie mokydavo, kaip taisyklingai ištarti žodžius. Šis metodas labiausiai tiko turintiems kalbos mokymosi įgūdžių bei motyvuotiems karininkams, kurie vėliau tapdavo elitiniais žvalgybininkais ir šnipais. Tad galima drąsiai teigti, kad, jei Jūsų gyvybei grėstų pavojus, Jūs taip pat galėtumėte gana greitai išmokyti rusų, prancūzų ar netgi marsiečių kalbas!

Šis metodas buvo propaguojamas kalbos laboratorijose, kur mokiniai sėdėdavo su ausinėmis „klausydami ir sau pakartodami“ kiekvieną frazę, o iš tiesų, dažniausiai tiesiog laukdami, kada pagaliau nuskambės skambutis pertraukai!

Komunikacinis metodas

Šis metodas realizuoja Europos tarybos valstybių narių poreikius mokytis ir mokytis pagrindinių Europos kalbų tam, kad suaugę mokiniai galėtų pasinaudoti dauguma galimybių, kurios joms atsiveria naujosiose Europos Sąjungos ir Europos tarybos valstybėse narėse. Kaip galima nuspėti iš metodo pavadinimo, juo esmė yra ta, kad kalbos mokomasi bendraujant. Komunikaciniame kalbos mokymosi metode perspina jau anksčiau minėti metodai, tačiau pagrindinė jo savybė yra ta, jog mokiniai yra mokomi kalbėjimo, daug dėmesio neskiriama gramatikos, taisyklių bei žodyno mokymui. Šio metodo propaguotojų teigimu, dauguma šių dalykų yra išmokstama dažnai girdint ir kartojant, panašiai kaip vaikai išmoksta savo gimtąją kalbą. Naom'as Chomsky's buvo įsitikinęs, kad jam pavyko atrasti smegenų sritį, kurioje slėpėsi „Kalbos išmokimo aparatas“ (*Language Acquisition Device (LAD)*). Jo Universalios gramatikos teorija suteikė vilties kiekvienam, kuris norėjo išmokyti dar vieną kalbą, tai įgyvendinti.

Viena iš šios sunkiai apibūdinamos teorijos atšakų yra Wilkins'o *Hipotetinio plano* (*Notional Syllabus*) teorija, kuri buvo pagrindas sudarant Europos modernių kalbų moky-

mo planą. Šis planas šiandien apima šešis skirtingus kalbų mokėjimo lygius nuo „Kelio etapo“. Aštuntajame–devintajame praėjusio šimtmečio dešimtmečiuose dauguma kalbų mokytojų buvo susižavėję šiuo metodu. Dažnai buvo kartojama, kad remiantis šiuo metodu, „*prancūzų kalbą galima išmokyti be ašarų*“. Mokymosi šiuo metodu tikslas buvo mokinio komunikatyvinė kompetencija. Mažiau dėmesio buvo skiriama akademinėms žinioms ar egzamino rezultatams. Klasė tapdavo repetičių kabinetu, kuriame būdavo atkartojamos kasdieniškos situacijos. Šis metodas neabejotinai apima kai kurias labai įdomias mokymo priemones bei pratimus klasėje.

Tačiau ir šis metodas neišspendė visų su kalbos mokymusi susijusių problemų. Daug mokinių ir mokytojų jaučia formalių struktūrizuotų nuosekliai pateikiamų žinių trūkumą. Šis metodas labiausiai tinka tokiems mokiniams, kurių mokymosi stilius tiksliai atitinka šį metodą.

Visiškas fizinis atsakymas (VFS)

Šį metodą sukūrė James'as Asher'is iš Kalifornijos. Metodo esmė yra ta, jog mokiniams yra pateikiamos komandos, taigi tuo pačiu metu jie yra klausytojai ir atlikėjai. Asher'is savo teoriją pagrindė stebėjimais, kaip vaikas mokosi kalbos. Jis atkreipė dėmesį, kad suaugusieji liepia vaikams, o šie atitinkamai reaguoja į jų komandas. Be abejo, gali pasigirsti kritikų nuomonės, kad šis metodas – tai tarsi šuns treniravimas. Mokytojas liepia mokiniams, pavyzdžiui, „Atsistokite!“, „Priekite prie durų!“, „Paduok knygą Jonui!“ ir pan., o mokiniai įvykdo jo paliepimus.

Tylusis metodas

Tai – dar vienas humanistinis metodas, kurį aštuntajame dešimtmetyje Niujorke sukūrė Gattegno. Kaip ir VFS šalininkai, šio metodo pasekėjai teigia, jog mokiniai, mokydami pagal šį metodą, nėra bauginami, nejaučia streso, yra pasitikintys savimi nuo pat mokymosi pradžios. Mokiniai paprasčiausiai klausosi, kaip kalba tie, kuriems jų besimokoma kalba yra gimtoji. Kalbėti mokiniai pradeda tik tuomet, kai jaučiasi tvirtai ir to pageidauja. JAV Taikos palaikymo korpusas, kurio karininkai nuo 1970 m. dažnai pasisiūlydavo dalyvauti tokiose programose dažniausiai rytų Europoje ir pietryčių Azijoje, itin naudodavo šį metodą. Deja, neturime išsamių žinių apie šio metodo taikymo rezultatus.

Mokymasis atliekant užduotis

Šio metodo esmė yra ta, jog mokymosi sesijos tikslas yra atlikti tam tikrą užduotį. Mokiniai privalo jų pasirinkta kalba išspręsti problemą ar atlikti užduotį. Darbas vyksta individualiai arba grupėse. Mokiniai gali kreiptis į mokytoją, jei jiems trūksta žodžių, mokytojas pasako tuos žodžius, kurių jie nežino, padeda mokiniams, kad šie sėkmingai pasiektų tikslą. Šis metodas yra tinkamiausias savimi pasitikintiems, drąsiems mokiniams, kurie nebijo rizikuoti ir prisiimti atsakomybę už savo mokymąsi. Remiantis šiuo metodu, mokytojas nėra pagrindinis asmuo mokymosi procese, jis nekontroliuoja viso mokymosi proceso. Tai nebuvo būdinga tradiciniams mokymosi būdams. Skatinamas mokinių savarankiškumas. Vienintelis rezultato įvertinimas – tai sėkmingas tikslų pasiekimas.

Mokymasis pagal temas

Svarbiausia šiame metode – tema. Mokiniai pasirenka arba mokytojas pasiūlo keletą temų, kurios yra įdomios arba naudingos mokiniams. Mokytojas taip pat paruošia su šia tema susijusias sakinių struktūras, žodžius ir jų reikšmes, tinkamą funkcinį stilų. Šio metodo esmė yra ta, jog mokiniai kalbos dalykų mokosi tam tikrame kontekste. Be to, jei mokiniai turi galimybę pasirinkti jiems rūpimas temas, mokymas suteikia jiems motyvacijos.

Tarpkultūrinis kalbos mokymasis (TKM)

Šio metodo pasėkėjai teigia, jog kalbos mokymasis ir tarpkultūrinis mokymasis yra dvi vieno medalio pusės. Jų teigimu, neįmanoma gerai išmokyti kalbos nežinant tarpkultūrinio konteksto. Lygiai taip pat galima teigti, jog neįmanoma nusimanyti apie tarpkultūrinius reiškinius nežinant užsienio kalbos. Ši situacija primena *kiaušinio ir vištos dilemą*. Kas atsiranda anksčiau – kalbos žinojimas ar tarpkultūrinių reiškinių suvokimas? Abejonių nesukelia tas faktas, jog kalba yra visiems žmonėms įgimtas reiškinys. Atitinkamai, pagrindinės koncepcijos taip pat yra universalios. Taigi, kai vienas žmogus pavartoja žodį, kitas žmogus tą patį žodį gali pavartoti turėdamas omenyje visai kitą jo reikšmę!

Tarpkultūrinis kalbos mokėjimas remiasi kalbos mokymusi tapkultūriniame kontekste. Mokydamiesi pagal šį metodą, mokiniai nagrinėja kultūrines koncepcijas, stereotipus, bendras teorijas, bei esminius kalbos princi-

pus. Šis mokymosi būdas remiasi prieštaravimais. Jo tikslas – stuktūrizuoti aplinką. Tik tokioje aplinkoje mes galėsime efektyviai gyventi tolerancijoje, pripažindami skirtumus visoje Europoje „*vive la difference*“!

Šiame T-kit'e daugiausia dėmesio skirsime pastarosioms trimis teorijoms, kadangi būtent jos yra tinkamiausios mokantis neformalioje aplinkoje. Tačiau kaip ir visi likusieji metodai, šios teorijos natūraliai išsivystė anksčiau aprašytųjų pagrindu. Didžiausias dėmesys skiriamas mokiniui ir jo mokymuisi, o ne mokytojui ir mokymo procesui. XXI a. mes galėsime geriau panaudoti mūsų turimus įgūdžius ir praėjusių šimtmečių žinias eklektiškai pasirinkdami mūsų situacijai geriausiai tinkantį mokymosi ir mokymo metodą.

1.2. Mokinių ir mokytojų vaidmenys

Šiame skyrelyje nagrinėsime mokinių ir mokytojų vaidmenis, kaip šios abi susijusios šalys gali įvertinti ir apspręsti savo vaidmenis ir elgesį, tam kad pasiektų kuo geresnių rezultatų. Ši problema yra itin aktuali neformalaus mokymosi aplinkoje.

1998 m. lapkričio mėn. tarpkultūrinio mokymosi seminaro metu Briuselyje buvo detalai išnagrinėtas šis mokymo aspektas. Seminaro dalyviai priėjo prie išvados, kad egzistuoja keturios klasių kultūros: ultradidaktinė, didaktinė, mokinio svarbos ir neformali. Seminaro ataskaitoje (47–49 psl.) pateikiamos išvados apie šias kultūras. Mūsų lentelėje taip pat pateikiame pagrindinius šių kultūrų bruožus.

Klasė Nr. 1. Ultradidaktinė

Formali klasės aplinka; autoritetingas mokytojas, griežta hierarchinė struktūra, neskatinama mokinių iniciatyva; mokiniai prilyginami tušties indams; mokytojas yra žinių skleidėjas; neskatinamas aktyvus mokymasis; mokytojui suteikiama visokeriopa valdžia.

Klasė Nr. 2. Didaktinė

Didžiausias dėmesys skiriamas mokytojui; mokytojas kontroliuoja mokinius; neskatinamas mokinių dalyvavimas.

Pakankamai griežta hierarchinė struktūra; mokytojui suteikiama teisė kontroliuoti; geri mokiniai – pasyvūs mokiniai.

Klasė Nr. 3. Mokinio svarbos

Mokymas atliekant užduotis; klasės aplinka lanksti – mokytojas pritaiko ją pagal atliekamas užduotis; skatinamas bendras mokinių darbas; mokiniai skatinami patys rasti atsakymą, mokytojas – tik galutinis patarėjas; įvairi veikla pritaikoma prie įvairių mokymosi stilių; geri mokiniai – aktyvūs mokiniai; lanksti hierarchinė sistema.

Klasė Nr. 4. Neformali

Atsitiktiniais besiremianti aplinka; „kaip bus, taip gerai“ požiūris; mokytojas-draugas, gyvenimo kankinys; mokiniai diktuoja mokymosi eigą; mokiniai reikalingi tam, kad mokytojas galėtų didžiuotis aukštomis savo moralės normomis; draugystė; neegzistuoja jokia hierarchinė sistema; valio anarchijai?!

Mokantis ir mokant neformalioje aplinkoje klasės kultūra turi remtis bendradarbiavimo principais. Mokytojas turi būti pagalbininkas, padedantis ir skatinantis mokinių mokymąsi. Jis nemano, kad mokiniai mokosi tik tuomet, kai yra mokomi specifinių dalykų.

Mokiniai savo ruožtu pripažįsta, kad jų vaidmuo yra aktyvesnis. Jie privalo mokytis! Svarbu, kad mokiniai suvoktų savo mokymosi stilių, tačiau tuo pačiu būtų pasiruošę adaptuotis ir lavinti savo mokymosi strategijas.

Kiek yra skirtingų mokytojų, tiek yra ir skirtingų mokymosi stilių! Patys svarbiausi ištekliai, kuriais naudojasi mokiniai ir mokytojai mokydami kalbą yra jie patys. Todėl nuo šiol mes naudosime terminus „padėjėjas“ (mokytojas) ir mokinys, kadangi jie geriausiai atspindi šių dviejų pusių vaidmenis šiame kontekste.

Padėjėjų ir mokinių vaidmenys:

Padėjėjo vaidmuo	Mokinio vaidmuo
• skleisti informaciją apie įvairius mokymosi stilius; • pateikti tikslus ir tinkamus kalbos modelius, kurie yra būtini veiklai ir čia pat atliekamoms užduotims; • skatinti mokinius taikyti įvairias mokymosi strategijas; • padėti sukurti tinkamą mokymuisi aplinką, kurioje nebūtų baimės ar suvaržymų; • prižiūrėti, kaip mokiniai vartoja kalbą ir taisyti pastebėtas klaidas; • propaguoti teigiamą požiūrį ir skatinti rezultato siekimą, bet kokį rezultatą suvokti kaip teigiamą; • suvokti mokymąsi kaip bendradarbiavimo procesą, kurio metu tarp padėjėjų ir mokinių nuolat vyksta derybos dėl mokymosi tikslų ir darbo metodų.	• domėtis įvairiais mokymosi stiliais, išbandyti naujas mokymosi strategijas; • <i>drąsiai</i> mokytis kalbos, nebijoti rizikuoti, spėlioti, naudotis kiekviena galimybe ką nors naujo išmokti, naudotis padėjėjo pagalba ir visais galimais ištekliais; • dirbti individualiai ir grupėje, siekti gerų mokymosi ir užduočių atlikimo rezultatų; • stebėti, kaip tobulėja paties bei kitų kalba, analizuoti bendras klaidas; • konspektuoti mokymosi proceso metu, nuolat peržvelgti užrašus; • pripažinti savo, kaip mokinio, vaidmenį, su padėjėju aptarti tikslus ir darbo metodus.

Taigi galime sudaryti sąrašą rekomendacijų, ką vertėtų daryti ir ko derėtų vengti, mokiniams ir padėjėjams neformalaus mokymosi

metu. Pateikiame mūsų sąrašą, kuriame „P“ reiškia padėjėją, „M“ – mokinį. Dauguma jų tinka tiek mokiniams, tiek mokytojams.

Rekomenduojame:

- pripažinkite savo vaidmenį mokymosi procese (M ir P);
- pripažinkite savo kaip *ekspedicijos vadovo* ir *lyderio*, kuris moka naudotis *kalbos žemėlapiu*, vaidmenį (P);
- nebijokite eksperimentuoti, išbandykite naujas mokymosi strategijas (M ir P);
- dirbkite komandinį darbą, išnaudokite visų stipriąsias puses, padėkite pagerinti silpnąsias (M ir P);
- skatinkite savo lyderį atsiskleisti (M);
- suvokite, kad kiekvieno mokymosi stilius yra individualus (M ir P);
- būkite kantrūs, neskubinkite mokymosi proceso (M ir P)!
- mėgaukitės nuotykiu (M ir P)!

Nerekomenduojame:

- prisiminti ankstesnes neigiamas mokymosi patirtis, kai ruošėtės šiai kelionei (M)!
- pasidalinti į „mokytojus“ ir „mokinį“ (M ir P);
- kaltinti padėjėją, jei nesiseka mokytis (M)!
- kaltinti savęs, jei nesiseka mokytis (M ir P)!
- varžytis, kas geriau pasirodys (M ir P);
- pernelyg daug ar mažai pasitikėti savimi (M ir P)!
- panikuoti ir pasiduoti (M ir P)!

1.3. Mokymosi stiliai

Kiekvieno individo mokymosi stilius yra iš dalies įgimtas ir iš dalies įgytas. Mes visi gimtame su skirtingais talentais ir gabumais, namie, mokykloje, formalaus švietimo įstaigoje ar neformalaus mokymosi metu mes laviname šias savybes. Bemaž didžiausią įtaką mums daro namai ir formalus švietimo įstaigos. Šeimoje nuo pat mažumės mes susipažįstame su tokiomis socialinėmis kategorijomis kaip „vyriausias“, „jauniausias“, „tik“, „vėlai“, „sudėtingas“, „valingas“, „gražus“, „negražus“, „sportiškas“, „talentingas“, „tinginys“ ir t. t. Mokykloje mes visi paklustame mūsų kultūriniame kontekste priimtiniams principams ir normoms. Mes išmokstame pagarbos, paklusnumo, baimės, neapkantos, abejonių ir nepaklusnumo. Valdžia mums asocijuojasi su mokytojais ir mokyklos vadovybe. Tuo metu, kai formuojasi mūsų individualybė, mes išmokstame būti daugiau ar mažiau kompetentingi, mąstydami naudojame sąvokas „pasisėkė“ ar „nepasisėkė“, klasėje jaučiame baimę, sužinome kas mums leidina ir kas draudžiama, sužinome savo ribas, išbandome savo galimybes, mėgstame ir neapkenčiame egzaminų ir įskaitų (tai priklauso

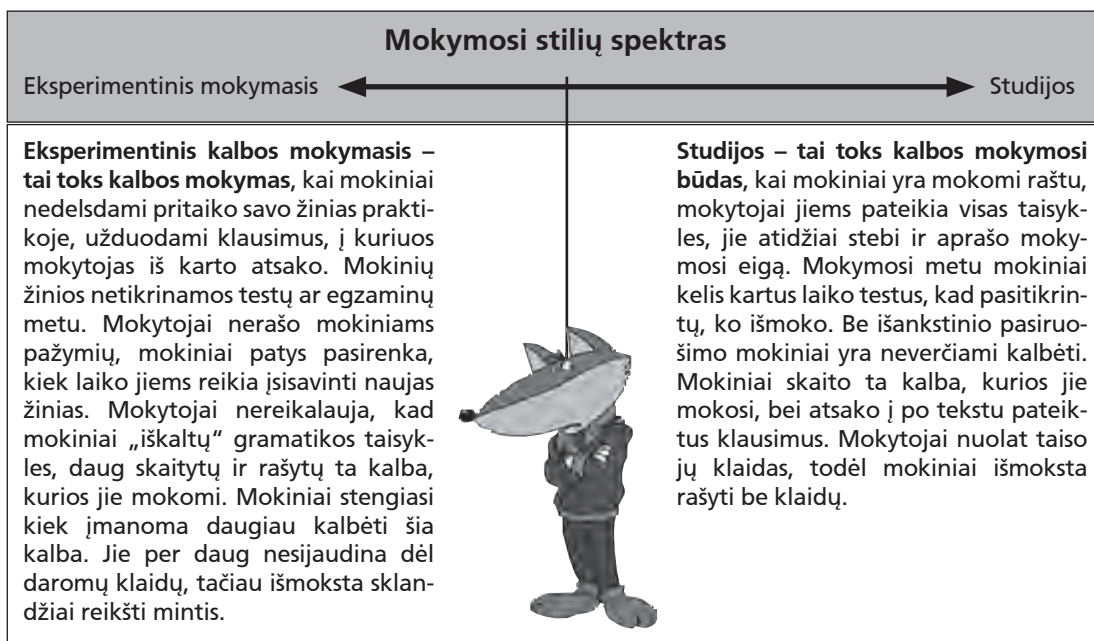
nuo to, kaip mums sekasi konkrečiuose dalykuose), sužinome, kaip apeiti sistemą, išmokstame išvengti ir išsisukti nuo dalykų, kurie mums nepatinka ar kurių mes nemėgstame, tampame lyderiais ar žvaigždėmis, dirbame kartu arba prieš mūsų bendramokslius – tokie yra įprastinai formalaus mokymosi proceso elementai. Žodžio „švietimas“ esmė dažnai yra pamirštama. Lotyniškai „ex“ + „ducare“ reiškia „būti lyderiu, išsiskirti iš minios“ – tai toli gražu nereiškia – „kalti“!

Kai baigiasi šis mūsų gyvenimo etapas, mes tampame oficialiai suaugusiais, galime patys rūpintis, ką ir kaip turėtume mokytis. Neformalus mokymasis gali trukti visą mūsų gyvenimą. Prieš daug metų Freire knygoje „Pripaustųjų pedagogikos“ (*The Pedagogy of the Oppressed*), 1972 m. prakalbo apie „grįžimą nuo mokyklinės sistemos“. Itin vertinga yra jo seminarų medžiaga. Pastaruoju metu šios temos buvo analizuotos straipsnių rinkinyje „Galia, pedagogika ir praktika“, red.: Hodge'as ir Whiting'as 1996 m. Jų teigimu, mes galime lavinti savo kaip mokinių gabumus, būti atsakingais, liautis kaltinę kitus žmones, sistemas, aplinkybes ir t. t., jei mums nesiseka.

Pateikiame schema, kuri parodo, koks yra mokymosi stilių spektras. Joje taip pat rasite šių stilių aprašymą. Galime lengvai nustatyti, kuris jų jums yra tinkamiausias šiuo metu. Nepamirškite, kad geriausiai mokosi tas, kas

siekia aukso vidurio, vienu metu kombinuodamas galimybes mokytis akademiškai ir eksperimentuodamas. Lankstumas ir prisitaikymas prie situacijų taip pat lemia geresnius rezultatus.

Be abejo, tai yra tik du mokymosi stilių poliai, tačiau kalbos ar bet kurio kito dalyko besimokantis žmogus geriausių rezultatų gali pasiekti eksperimentuodamas su abiem kraštinumais ir bandydamas atrasti sau tinkantį stilių.

1.4. Klaidų taisymas

Šnekamosios kalbos tikslumas ir sklandumas

Daugeliu atveju, kai padėjėjas užsiima mokinio mokymu, susiduriame su klaidomis ir klaidų taisymo koncepcijomis. Apskritai nusikaltimus galime vadinti pačiomis ekstremaliausiomis klaidomis, o bausmes už juos – taisymu!

Mokytojai yra ruošiami stebėti mokymo procesą ir koreguoti klaidas. Mokytojų žinios yra gilesnės nei mokinių, todėl, kai jie daro klaidas, mokytojai taiso jas! Mokydami kalbos mokytojai taip pat taiso klaidas. Šis koregavimas yra pagrįstas pedagoginiais viena ar kita metodologija propaguojančiais argumentais. Tačiau šiame leidinyje išnagrinėkime ir susidarykime savo nuomonę apie klaidas ir jų taisymą (žr.: Bartram & Walton 1991, kuriame aprašomi minėti procesai).

Viena yra aišku – mokantis kalbos visi mokiniai neišvengiamai daro klaidas. Mes visi mokomės klaidų ir bandymų būdu. Jūs bandote pasiekti tikslą vienokiu ar kitokiu būdu, ir, jei tikslas yra pasiekiamas Jūsų pasirinktais metodais – jis yra laikomas teisingu. Lygiai taip pat – jei Jūs nepasiekėte tikslo, vadinasi, Jūsų metodai yra klaidingi! Jei norėdami išigyti bilietą paprašysite laikraščio, Jums paduos laikraštį. Suvokę savo klaidą, Jūs stengsitės ją ištaisyti. Jei Jums pasiseks, netoliese pasitaikys žmogus, kuris pasakys, kaip paprašyti bilieto. Be to, tokioje situacijoje Jūs taip pat sužinosite, kaip reikia paprašyti laikraščio. Mokydamiesi klaidų ir bandymų būdu, Jūs būtinai susidursite su nenumatytomis situacijomis, išmoksitės nebijoti rizikuoti ir pasirodyti kvailais. Šie dalykai yra neišvengiami, jei mokotės kalbos neformaliame kontekste. Mokinyi turi mokytis iš savo bei kitų klaidų ir mėgautis šiuo procesu ir įgyjama patirtimi. Padėjėjas savo ruožtu privalo iš karto pastebėti klaidas bei atitinkamu metu ir tinkamu būdu jas ištaisyti. Įdomu, ar ne? Jeigu laikytume, kad mokymosi tikslas yra bendravimas, tuomet klaidų taisymas – tai taip pat bendravimas, tačiau neintensyvus, kadangi abi pusės jį suvokia tik kaip esmės išsiaiškinimo būdą.

Perskaitykite dialogą ir aptarkite, kaip jame padėjėjas taiso mokinio klaidas.

M – mokinys, P – padėjėjas

M.: Norėčiau vieno popieriaus.

P.: Vieno lapo popieriaus? (Ištiesia vieną lapą popieriaus užrašams)

M.: Ne, vieno Londono popieriaus.

P.: „The Times“ laikraščio? (Ištiesia laikraštį)

M.: Ne, ne, ne. Man reikia vieno popieriaus į Londoną.

P.: Aaa! Tau reikia paraiškos vizai, kad galėtum nuvykti į Londoną.

M.: Taip! Ačiū.

Kaip matome iš pateiktos situacijos, padėjėjas padėjo mokiniui pasiekti tikslo. Mokinys bandė tol, kol įvykdė užsibrėžtą tikslą. Abi pusės ne iš karto *suprato* viena kitą. Mokant mokinius kalbos, rekomenduojame *atskirai* aptarti mokinio padarytas klaidas. Padėjėjas turi skirti laiko, kad mokinys galėtų suplanuoti ir pasiruošti dialogui. Mokinys su padėjėju gali vėliau pakartoti jų dialogą. Tokią praktiką galime laikyti klaidų taisymo prevencija.

Jei su kitais mokytojais aptartumėte, kaip paprastai vyksta kalbų mokymas, mokytojai tikriausiai prisipažintų, kad daugiausia klaidų jie pastebi per testus, t. y. tuo metu mes pastebime, kiek daug mes neišmokome pamokų metu. O tai savo ruožtu parodo, kokie neprotingi esame.

Neformaliame mokymosi kontekste mokiniai patys stebi ir taiso savo bei bendramokslų klaidas. Mokiniai geriausiai išmoksta nedaryti klaidų, kai suvokia, *kokioje situacijoje* jas daro.

Jeigu paklaustumėte kalbos besimokančių mokinių, kas yra geras mokytojas, didžioji dauguma pasakytų, kad geras mokytojas yra tas, kuris ištaiso „mano klaidas“. Tačiau, jei

tik taisytume klaidas, nebeliktų laiko užsiimti niekuo kitu!

Tačiau, jei mūsų tikslas yra išmokyti šnekamosios kalbos, o mus nuolat pertraukinės, įsiterps į mūsų pasakojimą, taisys didesnes ir mažesnes klaidas, mes paprasčiausiai nebe norėsime daugiau mokytis. Tarp mokinio ir padėjėjo iškils bendravimo barjeras. Mokytojas ne padės mokiniui mokytis, o tiesiog apsunks šį procesą. Daugelio užsienio valstybių politikai ir valstybės pareigūnai dažnai kalba angliškai, kai iš jų imami interviu radijui ar televizijai. Tuomet aš visada žaviuosi, kaip sklandžiai jie perteikia savo mintis. Tačiau, jei norėčiau būti priekabus, visuomet rasčiau klaidų ar klaidelių beveik kiekviename ištartame žodyje. Tie, kuriems anglų kalba nėra gimtoji, paprasčiausiai neišvengiamai daro kirčiavimo ir teisingų žodžių vartojimo klaidas. Tačiau vienintelės klaidos, kurias verta aptarti, tai yra tokios klaidos, dėl kurių sunku ar neįmanoma susikalbėti, suprasti vienas kitą. O tokių klaidų dažniausiai pasitaiko labai nedaug. Bendravimas, informacijos ir minčių perdavimas – tai dvipusis procesas. Jei norėsite suprasti, ką turi omenyje Jūsų pašnekovas, Jūs vienaip ar kitaip stengsitės išsiaiškinti ir būtinai suprasite, o jei tas Jūsų nedomins, Jūs nesistengsite suprasti. Yra toks angliškas posakis: „Pats kurčiausias yra tas, kuris nenori nieko girdėti“ (angl. „*There's none so deaf as he who doesn't wish to hear*“). Manau, jis geriausiai atspindi tokią situaciją. Ar ir Jūsų kalboje irgi yra panašių posakių?

Mokantis neformaliu būdu padėjėjas privalo klaidas taisyti protingai, išsiaiškinti žodžių reikšmę, esant reikalui pateikti pavyzdžių, apžvelgti ir analizuoti bendras klaidas, vėliau jas aptarti su mokiniais, apžvelgti ir analizuoti individualias klaidas, vėliau su grupe padėti jas darančiam suvokti prasme ir naudoti teisingas reikšmes. Svarbiausia šiuo atveju – sklandumas, tačiau nereikėtų pamiršti ir tikslumo.

Tikslumas rašytinėje kalboje

Klaidos rašytinėje ir šnekamojoje anglų kalboje taisomos skirtingai. Rašytinė anglų kalba laikoma sudėtingesne, kadangi dauguma žmonių sugeba kalbėti, tačiau tik nedaugeliui pavyksta išmokyti tikrojo raštingumo, t. y. sugebėjimo rašyti ir skaityti. Rašytinė anglų kalba reikalauja žymiai daugiau tikslumo. Rašydami tekstą anglų kalba, turime nepamiršti kam ir koku tikslu rašome. Apskritai, rašyti galime dėl šių priežasčių:

- darbo reikalais;
- mokslo reikalais;
- dėl malonumo.

Rašantys dėl malonumo paprastai yra rašytojai, dramaturgai ar poetai. Kartais jų atveju darbas sutampa su malonumu!

Tačiau dažniausiai rašome tvarkydami darbo ar mokslo reikalus. Žmonės visame pasaulyje naudoja rašytinę kalbą pildydami klausimynus, rašydami darbo aprašymus, susirašinėdami, ruošdami ataskaitas, pasiūlymus ir pan. Šiuo metu vis labiau populiarėja susirašinėjimas elektroniniu paštu. Mokydamiesi, studentai ir mokiniai naudoja rašytinę kalbą pildydami klausimynus, konspektuodami, rašydami reziumė, rašinius, mokslo darbus.

Pagrindinis skirtumas tarp rašytinės ir šnekamosios kalbos yra tas, kad rašytinė kalba yra žymiai tikslesnė. Šnekamoji kalba pasižymi tuo, kad ji nėra „išliekamoji“, t. y. išskyrus tuos atvejus, kai šnekančiojo kalba yra įrašoma, o vėliau analizuojama, nelieta jokių šnekamojo kalboje padarytų klaidų įrodymų. Užrašyti žodžiai išlieka popieriuje, juos galima analizuoti, nagrinėti, daryti išvadas. Niekada negalėtumėte išsiginti užrašytų žodžių, tačiau jei šie žodžiai buvo tik ištarti, įrodyti, kad Jūs juos pasakėte yra sudėtinga.

Bendraudant žodžiu, visuomet išlieka tikimybė, kad klausantysis tam tikrus žodžius supras neteisingai arba paprasčiausiai nesuvoks esmės. Ir nieko čia nepadarysi! Būtent todėl, kai kreipiatės pavyzdžiui į teisėsaugos įstaigas, vardan aiškumo Jūsų visada prašo išdėstyti savo mintis raštu.

Rašytinės ir šnekamosios kalbos skirtumai

Šnekamoji kalba	Rašytinė kalba
• Spontaniška. Kalbantysis ją naudoja be išankstinio pasiruošimo (išskyrus tuos atvejus, kai sakoma iš anksto pasirašyta kalba arba mokytojas ar dėstytojas veda pamoką paskaitą. Šiais atvejais šnekamoji kalba iš tiesų yra skaitoma rašytinė kalba). • Neišliekamoji (išskyrus tuos atvejus, kai kalbančiojo šneka yra įrašoma!). • Gausi nebaigtų sakinių, aliuzijų, intarpų, ir t. t. Dažniausiai nesilaikoma sintaksės taisyklių. • Kalbant neiškyla problemų dėl taisyklingos rašybos ar rašto įskaitomumo! • Esmę perteikia ir balsas (tono aukštumas, intonacija, garsumas ir t. t.). • Jei du pašnekovai bendrauja „akis į akį“, bendravime svarbų vaidmenį vaidina kūno kalba, akių kontaktas ir kitos nekalbinės raiškos priemonės (būtent todėl bendrauti telefonu yra sudėtingiau nei bendrauti „akis į akį“). • Nereikia papildomų priemonių. • Laisvai reiškiamos emocijos. • Kalbėtojas privalo gerai išmanyti tarimo subtilybes ir kitus šnekamosios kalbos niuansus.	• Suplanuota. Rašantysis turi galimybę perskaityti ir ištaisyti klaidas. • Užrašytas žodis išlieka amžiams (išskyrus tuos atvejus, kai popierius, kuriame yra užrašytas tekstas, sunaikinamas!). • Rašantysis privalo išmanyti stiliaus, funkcinio stiliaus ir retorinės rašytinės kalbos subtilybes. • Gali atsirasti rašybos klaidų. • Jei tekstas yra užrašytas ranka, gali atsirasti įskaitomumo problema. • Rašantysis privalo išmanyti sintaksę ir kalbos tikslumą. • Reikalauja daugiau laiko ir pastangų. • Reikia papildomų priemonių (rašiklių, popieriaus ar kompiuterio, spausdintuvo). • Rašantysis turi būti raštingas. • Neatskleidžia emocijų.

Išnagrinėję šią lentelę galime daryti išvadą, kad sklandumas yra svarbesnis šnekamojoje kalboje, o tikslumas – rašytinėje. Todėl peršasi išvada, jog daug svarbiau klaidas taisyti rašytinėje kalboje. Tačiau neformaliuose kontekstuose nėra būtina taisyti kiekvienos klaidelės.

Bendravimas raštu paprastai yra ganėtinai šabloniškas, t. y. šabloninės frazės yra pritaikomos konkrečioms situacijoms. Pildydami klausimynus dažniausiai laikomės tam tikrų standartų. Rašydami laiškus taip pat paklūstame tam tikriems standartams – adresų rašymo, įžangos, atsisveikinimo ir t. t. Mokydamiesi rašyti laiškus išmokstame šių nusi-stovėjusių frazių ir sakinių, o vėliau juos naudojame. Analogiškai galime išmokti rašyti ataskaitas, tekstus, kuriuos galime suskirstyti į kelias pastraipas. Lygiai tokiu pačiu principu rašomi susirinkimų protokolai.

Šiuo atveju padėjėjas turi mokiniams pateikti šiuos standartinio bendravimo raštu pavyzdžius ir padėti išmokti juos panaudoti konkrečiuose kontekstuose.

Bendraudant žodžiu svarbiausią vaidmenį vaidina planavimas. Padėjėjas privalo padėti mokiniui išreikšti savo mintis tinkama kalba, sukurti logišką minčių seką, padėti „įvilkti“ tekstą į įprastą rašytinę formą – su įžanga, pagrindinių minčių išdėstymu, reziumė, išvadomis, rekomendacijomis, patikrinti taisyklingą rašybą, esant reikalui skatinti naudojimąsi žodynais.

Padėjėjas visuomet turi būti netoliese, kad galėtų iš karto atsakyti į mokinių klausimus.

Padėjėjas turi patikrinti pirmąjį (juodraštini) variantą, patarti, kaip būtų galima patobulinti rašinį, kad galutinis variantas būtų be klaidų, glaustas ir išbaigtas.

Vienas iš patarimų mokytojams galėtų būti paruošti atitinkamų dažniausiai naudojamų frazių/šablonų rinkinį, kuriame būtų tie posakiai/frazės/sakiniai, kuriuos mokiniai galėtų panaudoti savo rašiniuose. Šį „rinkinį“ turi paruošti padėjėjas, kuris remdamasis savo, kaip to, kuriam dėstoma kalba yra gimtoji, praktika ir patirtimi, gali atrinkti dažniausiai naudojamus variantus. Laikui bėgant, šis rinkinys pilnės, juo galės naudotis ir kiti mokiniai bei padėjėjai.

Bendraudant raštu neformalioje aplinkoje, dažniausiai nekyla ypatingų sunkumų. Rašydami laiškus ar atvirutes draugams nesilaikome formalių rašymo taisyklių, kadangi šiuo atveju „rašome taip, kaip kalbame“. Adresatas arba skaitytojas mums atleis menkas klaidėles, kadangi net ir esant tokioms klaidoms, mūsų tekstas yra suprantamas. Laiškų ir atviručių rašymas visuomet teikia džiaugsmo rašytojui!

Norėtume tarti keletą žodžių apie bendravimą elektroniniu paštu. Šis bendravimas, berods, išvaduoja mus nuo raštinės kalbos konvencijų ir atleidžia tam tikrus netikslumus. Bendraudant elektroniniu paštu net dėl formalių dalykų, galime naudoti šiek tiek neformalią kalbą. Tai nebus palaikyta įžūlumu! Be abejonės, toks bendravimo būdas yra tik teigiamas, jis turėtų paskatinti žmones daug laisviau bendrauti tarpusavyje. Tačiau būtų graudu, jei iš rašytinės kalbos išnyktų tradiciniai formalūs šablonai, kurie naudojami norint įtikinti, paveikti ar nustebinti skaitytoją.

